

Danuta Mierzwa, Natalia Tratwal

Akademia Rolnicza we Wrocławiu

BILANS KAMPANII MLECZNEJ W POLSCE PO ROKU REFERENCYJNYM

1. Wstęp

Objęcie polskiego rolnictwa mechanizmami interwencyjnymi stosowanymi w ramach wspólnej polityki rolnej wiąże się z wprowadzeniem nowych instrumentów interwencyjnych oraz instytucji prawnych. Jednym z najważniejszych instrumentów regulowania rynku mleka w Unii Europejskiej jest system limitowania produkcji mleka, zwany systemem kwot mlecznych.

Kwotowanie, będące zaprzeczeniem gospodarki rynkowej, zostało wprowadzone na okres przejściowy (3 lata). Okazało się jednak na tyle skutecznym instrumentem, że zostało utrzymane przez 30 lat. Zgodnie z porozumieniem w Luksemburgu system kwot zostanie utrzymany do 2014/2015 r., mimo nasilającej się krytyki ze strony wielu państw członkowskich.

Dzięki wprowadzeniu kwotowania możliwe było utrzymanie dotychczasowego poziomu wsparcia udzielanego sektorowi mleczarstwa przy ograniczeniu wydatków budżetowych o połowę. Nie udało się jednak skutecznie rozwiązać problemu nadprodukcji. W dalszym ciągu nadwyżka podaży mleka nad popytem jest szacowana na ok. 9%. Ponieważ ten instrument nie jest powszechnie znany w Polsce, celem artykułu jest zaprezentowanie wstępnych wyników badań dotyczących redystrybucji kwoty hurtowej i bezpośredniej według oddziałów terenowych Agencji Rynku Rolnego (OT ARR). Całościowa ocena elementów systemu administrowania kwotami będzie możliwa w okresie późniejszym.

2. Kwotowanie mleka

Kwotowanie – to administracyjne ograniczanie ilości mleka wprowadzonego do obrotu na terenie poszczególnych państw Unii Europejskiej i zwolnionego z

opłaty sankcyjnej w okresie roku kwotowego, tj. od 1 kwietnia do 31 marca (Fedak 2003).

B. Iwan (Iwan 2001) określa kwoty jako „metodę limitowania produkcji mleka, wprowadzoną celem zahamowania jej wzrostu i ograniczenia kosztów związanych z utylizacją nadprodukcji”.

System kwotowania wprowadzono w krajach Unii w 1984 r. w celu ustabilizowania krytycznej sytuacji na rynku mleka. Podstawą do przyznania ówczesnym państwom EWG kwot była krajowa produkcja z 1981 r. Wprowadzenie limitów miało na celu utrzymanie produkcji na określonym poziomie, zagwarantowanie jej opłacalności, a także ograniczenie wydatków z budżetu na wspieranie tego sektora. Począwszy od 1974 r., rynek mleka Unii Europejskiej zaczął przysparzać problemów związanych z rosnącą produkcją mleka – o 2,5% rocznie, podczas gdy konsumpcja stała na równym poziomie. Spowodowało to nadprodukcję mleka oraz znaczny spadek cen na produkty mleczne i wzrost kosztów interwencji. Po nieudanych próbach obniżenia produkcji i ustabilizowania cen wprowadzono ostatecznie z dniem 31 marca 1984 r. system limitowania produkcji na mleko.

Wprowadzenie systemu spowodowało:

- 1) ograniczenie produkcji mleka w poszczególnych krajach,
- 2) stabilizację cen na mleko i jego przetwory,
- 3) przyspieszenie procesu koncentracji produkcji oraz stabilizację dochodów gospodarstw mlecznych,
- 4) wzrost spożycia mleka i jego przetworów.

Mechanizm systemu kwotowania mleka polega na przydzieleniu każdemu z państw członkowskich limitu produkcji mleka, określającego ile mleka dany kraj może wyprodukować w ciągu roku i wprowadzić na rynek UE. Limit rozdzielony jest między poszczególnych producentów mleka, a pewna jego część pozostaje nierozdysponowana i stanowi krajową rezerwę krajowej ilości referencyjnej (KRRKIR). Podstawowym elementem systemu jest opłata specjalna, pobierana od producentów w przypadku przekroczenia przez nich przyznanego limitu produkcyjnego.

Kwoty dla dostawców składają się z dwóch części składowych:

- ilości mleka wyrażonej w kg,
- referencyjnego poziomu tłuszczu.

Zawartość tłuszczu w mleku dostarczonym przez producenta jest wskaźnikiem, na podstawie którego dokonuje się tzw. korekty, czyli porównania rzeczywistej zawartości tłuszczu z poziomem tłuszczu referencyjnego.

3. Redystrybucja kwoty hurtowej i bezpośredniej według OT ARR

Składanie wniosków i przydział indywidualnych kwot mlecznych zakończono 31 października dla dostawców hurtowych, a dla dostawców bezpośrednich 30 listopada. Liczbę wniosków producentów mleka zarejestrowanych do 15 grud-

nia 2003 r. oraz wielkości przyznanych indywidualnych kwot mlecznych (IKM) prezentuje tab. 1.

Tabela 1. Struktura wielkości gospodarstw mlecznych na podstawie dostaw z roku referencyjnego dla dostawców hurtowych według OT ARR

OT ARR	Liczba dostawców hurtowych, których dostawy (przeliczone na reprezentatywną dla kraju zawartość tłuszczu 3,9% w kg) zawierały się w danych przedziałach								łącznie	udział (w %)
	0-10 tys.	10-20 tys.	20-50 tys.	50-100 tys.	100-250 tys.	250-500 tys.	>500 tys.			
Białystok	12 741	11 797	11 656	5 148	1 937	128	22	43 429	12,45	
Bydgoszcz	4 979	4 177	4 798	1 755	496	48	59	16 312	4,56	
Gdańsk	1 110	920	1 300	609	220	43	39	4 241	1,18	
Gorzów Wlkp.	646	372	372	121	59	12	19	1 601	0,44	
Katowice	6 266	2 062	1 093	265	108	21	24	9 839	2,75	
Kielce	15 853	2 733	1 120	216	37	1	3	19 963	5,58	
Kraków	18 705	2 532	964	151	38	10	8	22 408	6,27	
Lublin	36 146	8 297	4 131	1 322	381	32	14	50 323	14,08	
Łódź	28 216	10 610	7 025	1 559	333	29	9	47 781	13,37	
Olsztyn	3 092	3 959	4 713	1 844	740	100	48	14 496	4,05	
Opole	1 739	1 086	1 007	312	105	36	44	4 329	1,21	
Poznań	6 223	4 529	6 420	2 697	952	166	156	21 143	5,91	
Rzeszów	15 875	1 673	652	136	27	5	4	18 372	5,14	
Szczecin	755	460	517	200	79	30	46	2 087	0,58	
Warszawa	36 072	18 952	14 817	4 773	1 261	94	22	75 991	21,27	
Wrocław	2 970	919	598	179	91	35	66	4 858	1,36	
Łącznie	191 388	75 078	61 183	21 287	6 864	790	583	357 173	100,0	

Źródło: ARR, Warszawa 2004.

Dostawcy hurtowi złożyli 357 173 wnioski o przyznanie IKM.

- Wnioski opiewały na 7 466 496 ton mleka (po przeliczeniu na reprezentatywną dla Polski zawartość tłuszczu 3,9%). Jest to ilość mleka sprzedanego podmiotom skupującym w roku referencyjnym.
- Ilość ta stanowiła 87,84% przyznanej krajowej kwoty mlecznej dla dostawców hurtowych.

Dostawcy bezpośredni złożyli 81 942 wnioski.

- Wnioski opiewały na 915 921 ton mleka (w przeliczeniu na reprezentatywną dla Polski zawartość tłuszczu 3,9%). Jest to łączna ilość mleka wprowadzona do obrotu w roku referencyjnym.
- Ilość ta stanowiła 154,29% przyznanej krajowej kwoty mlecznej dla dostawców bezpośrednich.

Strukturę wielkości gospodarstw mlecznych na podstawie dostaw z roku referencyjnego dla dostawców bezpośrednich zawiera tab. 2.

Współczynnik przydziału dla dostawców hurtowych – z rezerwy krajowej – rozporządzenie ustaliło jako 1, dla dostawców bezpośrednich zaś jako 0,64. Po zastosowaniu współczynnika ilość referencyjna dla dostawców wynosiła 418 189 622 kg. Możliwe jest dalsze rozdysponowanie rezerwy krajowej, wynoszącej 1 033 504 ton dla dostawców hurtowych i 5827 t dla dostawców bezpośrednich.

Tabela 2. Struktura wielkości gospodarstw mlecznych na podstawie dostaw z roku referencyjnego dla dostawców bezpośrednich według OT ARR

OT ARR	Liczba dostawców bezpośrednich, których wielkość sprzedaży (przeliczona na reprezentatywną dla kraju zawartość tłuszczu 3,9% w kg) zawierała się w danych przedziałach								łącznie	udział (w %)
	0-10 tys.	10-20 tys.	20-50 tys.	50-100 tys.	100-250 tys.	250-500 tys.	> 500 tys.			
Białystok	1 253	1 062	675	87	28	3	0	3 108	3,79	
Bydgoszcz	2 966	841	227	25	9	2	1	4 071	4,97	
Gdańsk	3 522	1 754	653	62	18	3	6	6 018	7,35	
Gorzów Wlkp.	948	281	110	11	6	3	1	1 360	1,66	
Katowice	2 388	585	198	14	3	3	0	3 191	3,90	
Kielce	2 432	532	70	1	1	0	0	3 036	3,71	
Kraków	11 827	2 427	384	27	9	1	1	14 676	17,91	
Lublin	2 337	411	68	4	1	0	0	2 821	3,44	
Łódź	2 796	885	219	15	6	0	0	3 921	4,79	
Olsztyn	509	305	200	37	8	2	1	1 062	1,29	
Opole	2 518	696	132	33	10	2	2	3 393	4,14	
Poznań	6 386	2 197	580	93	36	13	6	9 311	11,36	
Rzeszów	12 486	1 263	122	13	4	0	0	13 888	16,95	
Szczecin	2 539	1 042	469	77	20	12	4	4 163	5,08	
Warszawa	2 107	1 059	415	26	6	0	0	3 613	4,41	
Wrocław	3 056	936	274	28	11	2	3	4 310	5,25	
Łącznie	60 070	16 276	4 796	553	176	46	25	81 942	100,00	

Źródło: ARR, Warszawa 2004.

Strukturę wielkości gospodarstw mlecznych na podstawie dostaw z roku referencyjnego dla dostawców hurtowych prezentuje tab. 3.

Tabela 3. Struktura dostawców hurtowych według ilości dostaw

Specyfikacja gospodarstw według ilości dostaw (w tys. kg)	Liczba dostawców	Udział (w %)
0-10	191 388	53,58
10-20	75 078	21,02
20-50	61 183	17,13
50-100	21 287	5,96
100-250	6 864	1,92
250-500	790	0,23
> 500	583	0,16
Ogółem	357 173	100,00

Źródło: obliczenia własne, dane ARR, Warszawa 2004.

Największa liczba producentów mleka mieści się w przedziale od 0-10 tys. Stanowiło to 53,58% wszystkich dostawców hurtowych. Biorąc pod uwagę roczną wydajność mleka od 1 krowy, można oszacować, że są to gospodarstwa utrzymujące dwie, trzy krowy. Należy więc obserwować, jakie zmiany będą zachodziły w tej grupie producentów w następnych latach, gdyż produkcja mleka w tych gospodarstwach jest nieopłacalna. Można domniemywać, że nastąpi specjalizacja gospodarstw rolnych. Będą się one zajmowały towarową produkcją mleka, a liczba producentów mleka będzie malała na korzyść większych dostawców. W niedalekiej przyszłości powinny dominować gospodarstwa o przedziałach dostaw od 20-

-50 tys. i 50-100 tys., co oznacza zwiększenie stad od 5 krów do 25. Stado liczące powyżej 25 krów mlecznych w naszych warunkach wydaje się najbardziej optymalne.

Podobne dane uzyskano w odniesieniu do dostawców bezpośrednich (tab. 4).

Tabela 4. Struktura dostawców bezpośrednich według ilości dostaw

Specyfikacja gospodarstw według ilości dostaw (w tys. kg)	Liczba dostawców	Udział w całości (w %)
0-10	60 070	73,32
10-20	16 276	19,86
20-50	4 796	5,85
59-100	553	0,67
100-250	176	0,21
250-500	46	0,06
>500	25	0,03
Ogółem	81 942	100,00

Źródło: obliczenia własne, dane ARR, Warszawa 2004.

Największa ich liczba znajduje się w przedziale od 0-10 tys., co stanowi 73,32% całkowitej liczby dostawców bezpośrednich. Tak ukształtowana struktura gospodarstw mlecznych w Polsce, z dominacją gospodarstw małych, sprawia, że bardzo trudno osiągnąć wysokie parametry jakości mleka. Według A. Zalewskiego wszelkie inwestycje w nowoczesny udój i karmienie zwierząt są opłacalne przy stadzie liczącym minimum 5 krów (Zalewski 2000).

4. Wnioski

Zainteresowanie produkcją mleka w Polsce powinno się utrzymać ze względu na dość atrakcyjną cenę skupu i zapotrzebowanie na polski eksport produktów mlecznych. Nastąpić musi jednak proces koncentracji produkcji mleka, oznaczający w praktyce zmniejszanie liczby dostawców (obecnie ich liczba wynosi 357 173). Zmniejszeniu temu będzie jednocześnie towarzyszyć wzrost skupu surowca wynikający ze zwiększonej wydajności mleka od 1 krowy.

Na dokładne oceny, jakie skutki ekonomiczne i organizacyjne będą zachodziły w sektorze mleczarskim na skutek działania tego instrumentu, trzeba jeszcze poczekać.

Do tej pory kwotę przyznawano wszystkim, którzy złożyli wnioski, bez dodatkowych uwarunkowań jakościowych. Teraz objęte kwotą mleko musi mieć parametry mikrobiologiczne spełniające wymogi klasy ekstra. Wiąże się to z niezbędnymi inwestycjami, które rolnik musi przeprowadzić w swoim gospodarstwie (np. urządzenia do schładzania mleka zaraz po udoju, wyodrębnione stanowiska do doju, pojenie krów wodą pitną itp.).

Literatura

- Fedak M., *System kwotowania produkcji mleka w ramach WPR i wykorzystanie Funduszu Promocji Mleczarstwa*, [w:] *Dostosowywanie polskiego sektora rolno-żywnościowego do wymogów określonych w systemie prawnym Unii Europejskiej*, Stare Pole 2003, s. 69-73.
- Iwan B., *Instrumenty sterowania sektorem mleczarskim w Unii Europejskiej*, „Roczniki Naukowe”, t. III, 2001, z. 2, s. 130-135.
- Kwotowanie produkcji mleka. Broszura informacyjna Agencji Rynku Rolnego*, Warszawa 2004.
- Kwotowanie produkcji mleka. Informacja dla producentów mleka i podmiotów skupujących*, Agencja Rynku Rolnego, Warszawa 2003.
- www.minrol.pl *Szczegółowe zasady rozdysponowania krajowej rezerwy krajowej kwoty mlecznej*.
- Zalewski A., *Gospodarka mleczna a rynek*, „Studia i Monografie IERiGŻ” 2000, nr 98.

BALANCE OF THE DAIRY CAMPAIGN IN POLAND AFTER THE REFERENTIAL YEAR

Summary

The article presents the allocation of the wholesale and direct amount of the farm's milk supply according to Regional Centres of the Agricultural Market Agency and the size of farms. Gathered information proves that the regionalisation of milk producers has been taking place, while in the future specialization and increase in efficiency of herds in dairy farms is bound to happen.